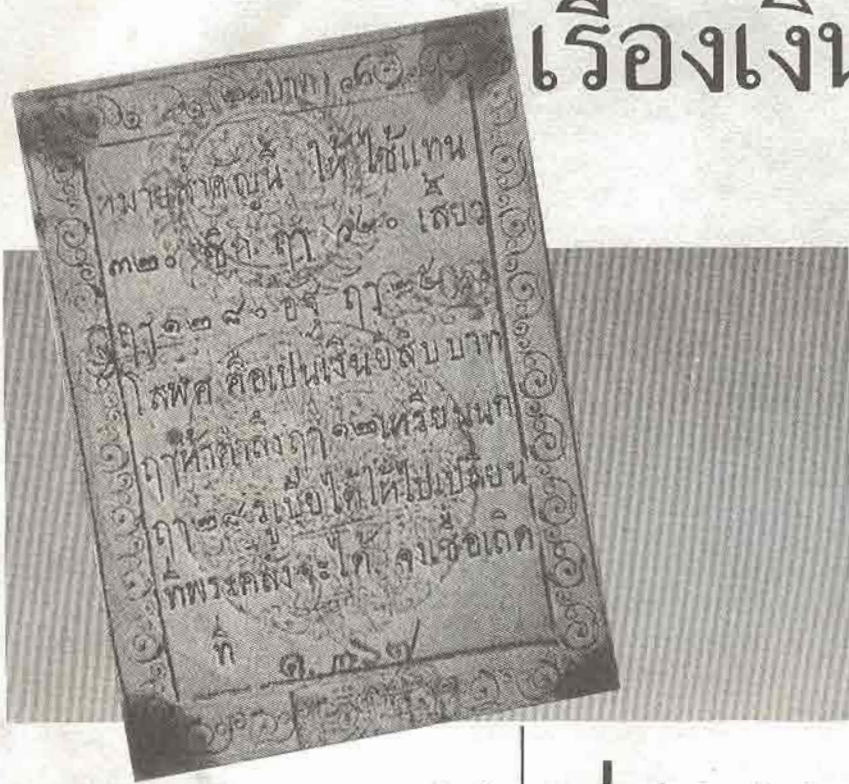

เรื่องเงินกระดาษ

พระเทพญาณโมลี

วัดตานีนรสโมสร
จังหวัดปัตตานี

ก่อนที่จะนำธนบัตรเข้ามาใช้ร่วมกับเงินตราชนิดอื่น ในระบบเงินของประเทศนั้น ประเทศไทยเคยใช้เบี้ยหอยและเงินพดด้วงเป็นเงินตรา เป็นสื่อกลางแห่งการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันมา ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี โดยใช้เบี้ยหอยเป็นเงินตราที่มีมูลค่าน้อย และเงินพดด้วงเป็นเงินตราที่มีมูลค่าสูง แต่เรื่องที่น่ารู้เกี่ยวกับธนบัตร การจัดตั้งโรงพิมพ์ธนบัตร ทุนสำรองเงินตรา ตลอดจนวงจรการหมุนเวียนของธนบัตร มาบรรยายไว้ในที่นี้ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่มีความสนใจค้นคว้า

การใช้เบี้ยหอยและเงินพดด้วงเป็นเงินตราของประเทศ

นั้น แม้จะมีระบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนนัก แต่ก็เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจในยุคสมัยนั้นได้เป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ครั้นจนถึงยุครัตนโกสินทร์ โดยที่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ระบบเศรษฐกิจของประเทศได้เริ่มเปลี่ยนไปจากระบบผลิตเพื่อใช้เอง มาเป็นระบบผลิตเพื่อการค้า ดังนั้นระบบการเงินของประเทศจึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เงินตราชนิดต่าง ๆ ที่เคยใช้ในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ตอนต้น รัชกาลที่ ๑-๒-๓ และที่ ๔ ซึ่งเรียกกันว่าเงินพดด้วงและเบี้ยหอย ดังจะได้นำรูปลักษณะมาให้เห็นดังต่อไปนี้

เงินตราชนิดต่าง ๆ ที่เคยใช้ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เงินกระดาษชนิดแรกที่มีการนำมาใช้ในระบบเงินตราของประเทศไทย เรียกว่า "หมาย" โดยหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นครองราชย์ในวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๙๔ แล้วได้ไม่นานนัก ก็ปรากฏว่ามีผู้ทำเงินพดด้วงปลอมขึ้นอย่างชุกชุม จนเป็นปัญหาเดือดร้อนกันทั่วไป เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำ "หมาย" ขึ้นใช้แทนเงินพดด้วง ในปี พ.ศ. ๒๓๙๖ หมายถึงมีการนำออกมาใช้เป็นครั้งแรกนี้ ทำด้วยกระดาษปอนด์สีขาว พิมพ์ลวดลายด้วยหมึกทั้งสองด้าน และประทับพระราชลัญจกรประจำแผ่นดินตราจักร และพระราชลัญจกรมหามงกุฎประจำรัชกาลสีแดง ไว้เพื่อป้องกันการปลอมแปลง หมายถึงใช้แทนเงิน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำขึ้นนั้น มีทั้งสิ้น ๓ ประเภท โดยมีหมายราคาต่ำ หมายถึงราคาต่ำ และหมายราคาสูง ด้านหน้าและด้านหลัง กว้าง ๕ เซนติเมตร ยาว ๘.๗ เซนติเมตร ดังปรากฏตามรูปลักษณะ ดังต่อไปนี้

หมายราคาต่ำ ด้านหน้าและด้านหลัง กว้าง ๕ ซม. ยาว ๘.๗ ซม.

หมายราคาต่ำ หมายถึงชนิดนี้ พิมพ์ในด้านตั้งมีขนาดกว้าง ๕ เซนติเมตร และยาวเพียง ๘.๗ เซนติเมตร ด้านหนึ่งพิมพ์เป็นรูปลายเครือแกมดอกและผลไม้อยู่รอบ มีอักษรบอกราคาเป็นภาษาไทย จีน ลาดิน อังกฤษ ฮินดู มลายู เขมร รามัญ ลาว เรียงกันจากบนมาล่าง ด้านซ้ายเป็นภาษามคธ ด้านขวาเป็นภาษาสันสกฤต รวมกันเป็น ๑๒ ภาษา ประทับพระราชลัญจกรประจำแผ่นดินตราจักร และพระราชลัญจกรมหามงกุฎประจำรัชกาลสีแดง นอกจากนั้นตามพระราชประกาศที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ใช้หมายถึงแทนเงินในจุลศักราช ๑๒๑๕ หรือ พ.ศ. ๒๓๙๖ นั้น ยังให้รายละเอียดเพิ่มเติมไว้ว่า "มีรูปเงินเฟื้องประจำในลายเครือแก้วเฟื้องหนึ่งก็มีรูปเงินเฟื้อง

หนึ่ง ถ้าสลึงหนึ่งก็มีรูปเงินเฟื้องสองเฟื้อง ทวีขึ้น ไปจนถึงมีรูปเงินเฟื้องแปดเฟื้อง จึงเป็นบาทหนึ่ง พระราชลัญจกรประทับอีกห้าดวงคือ รูปพระมหาจักรดวงหนึ่ง รูปตราสำหรับประจำแผ่นดินปัจจุบันดวงหนึ่ง รูปตราช้างซ้ายขวาเป็นพวงดอกดวงหนึ่ง เป็นพวงผลดวงหนึ่ง ถ้าเฟื้องหนึ่งมีดอกหนึ่งผลหนึ่ง ถ้าสลึงมีดอกสองผลสอง ทวีขึ้น ไปจนถึงแปดดอกแปดผลเป็นบาทหนึ่ง และมีดวงตราอักษรโดยย่ออยู่ใต้ตราประจำแผ่นดิน มีกำหนดว่าปีที่ตีดวงหนึ่ง แล้วมีเลขพระราชหัตถเลขาด้านล่าง บ้างข้างบนบ้างเป็นสำคัญ จะมีให้เปลี่ยนปลอมได้" รายละเอียดนี้ จากจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๕ จุลศักราช ๑๒๑๕ เลขที่ ๘๔ ประกาศใช้ วันจันทร์ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีชวด ยังเป็นเบญจศก ศักราช ๑๒๑๕

อีกด้านหนึ่งนั้น มีลักษณะเป็นประกาศหรือสัญญาของรัฐบาล โดยพิมพ์ข้อความไว้ภายในกรอบว่า เงินใช้หมายนี้แทนเกิด เข้าพระคลังจักใช้เงินเท่านั้น ให้แก่ผู้เอาหมายนี้ มาส่งในเวลาแต่เที่ยง ไปจนบ่ายสามโมง ทุกวัน ณ โรงทหารพระบรมมหาราชวังฯ

มีพระราชลัญจกรดอกบัว
ประทับประจำครุเรือนเงิน ตาม
จำนวนเงินตั้งแต่หนึ่งดอกจน
ถึงแปดดอกบนข้อความทั้งหมดนี้
ประทับพระราชลัญจกรนาม
กรุง องค์ใหญ่ อันเป็นอักษรขอม
ย่อว่า “กรุงเทพมหานคร
อมรรัตนโกสินทร์ มหินทร
ายุธินิยาบรมราชธานี”

พระราชลัญจกร นามกรุง องค์
ใหญ่

ลักษณะสำคัญของหมาย
ราคาตำนี้ ได้แก่ การประทับ
ตราดุนนูนรูปตราเงินเฟื้อง เป็น
จำนวนตามมูลค่าที่กำหนดไว้
ที่ตอนบนของด้านนี้สำคัญ
อีกด้วย ส่วนชนิดราคาของหมาย
ราคาตำนั้น มีอยู่ ๔ ชนิด ราคา
ตั้งแต่ ฉบับเฟื้อง สลึง สลึงเฟื้อง
สองสลึง สองสลึงเฟื้อง สามสลึง
สามสลึงเฟื้อง และฉบับละหนึ่ง
บาท

หมายราคาตำลึง หมาย
ประเภทที่สองนี้ กว้าง ๑๐ เซ็น-
ติเมตร และยาว ๑๔ เซ็นติเมตร

พิมพ์ในด้านนอนด้วยหมึกสีดำ
สีเดียว เป็นลายกนกใบไม้
แบบฝรั่งเป็นกรอบนอก ค้นด้วย
ลายเถาเป็นกรอบ ๔ เหลี่ยม
ผืนผ้า ล้อมข้อความระบุจำนวน
เงินและคำสัญญาของรัฐบาลว่า
“ใช้ตำลึงให้แก่ผู้เอาหมายนี้
มาให้เก็บหมายนี้ไว้ทรัพย์สินจัก
ไม่สูญเลย”

นอกจากนี้จะประทับตรา
พระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน
ประจำรัชกาล ด้านบนและด้าน
ล่างตามลำดับของข้อความที่
กล่าวแล้ว ยังพิมพ์ลวดลายรูป
ใบไม้ไว้ทั้งสองด้าน พร้อม
ประทับตราสีแดงขาดเป็นอักษร
คำว่า ฐ ซึ่งแปล
ว่าพิทักษ์หรือคุ้มครองไว้เท่ากับ
จำนวนตำลึงอีกด้วย ดังปรากฏ
ภาพหมายตำลึงด้านหน้าดังนี้

หมายราคาตำลึง ๑ ด้านหน้า ๒
ด้านหลัง กว้าง ๑๐ ซม. ยาว ๑๔
ซม.

อีกด้านหนึ่งของหมาย
ตำลึงนี้ พิมพ์เป็นรูปลายเครือ
อยู่เต็มฉบับ ที่กึ่งกลางประทับ
ตราพระราชลัญจกรนามเมือง
เป็นอักษรขอมเช่นเดียวกันกับ
หมายราคาตำ สำหรับหมาย
ราคาตำลึงนี้ เท่าที่พบแล้วมีอยู่
๔ ชนิด ราคาคือ สามตำลึง สี่
ตำลึง หกตำลึง และสิบตำลึง
นอกจากนี้ยังพบว่า มีลายพระ-
ราชหัตถเลขาเป็นภาษาอังกฤษ
กำกับอยู่ในบางฉบับอีกด้วย
ภาพหมายตำลึงด้านหลังมีดังนี้

หมายราคาสูง ๑ ด้านหน้า ๒
ด้านหลัง กว้าง ๖.๒ ซม. ยาว ๘.๗
ซม.

หมายราคาสูง เป็นหมาย
ที่พิมพ์ในด้านตั้ง มีขนาดกว้าง
๖.๒ เซ็นติเมตร และยาว ๘.๗
เซ็นติเมตร พิมพ์ลายเส้นง่าย ๆ
ในลักษณะเป็นกรอบอยู่โดยรอบ
ด้านในของกรอบพิมพ์เป็นภาษา
มีข้อความว่า "หมายสำคัญนี้
ให้ใช้แทน ๓๒๐ ชีก ๓๖๔๐
เสี้ยว ๓๖๔๐ อัฐ ๓๖๔๐
โสฬส คือเป็นเงิน ๒๐ บาท ๓
๕ ตำลึง ๓๖ ๑๒ เกรียนก
๓๖ ๒๘ รูเปีย ได้ให้ไปเปลี่ยน
ที่พระคลังจะได้ จงเชื่อเถิด ๆ
ที่.....พร้อมทั้งประทับตรา
พระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดิน
และพระราชลัญจกรประจำรัชกาล
รวม ๒ องค์

ส่วนอีกด้านหนึ่งนั้น พิมพ์
เป็นลายซ้ำ ๆ กันในลักษณะ
เป็นกรอบเช่นเดียวกับอีกด้าน
หนึ่ง ที่ตอนบนของลายกรอบนี้
มีข้อความพิมพ์บอกชนิดราคา
เป็นภาษาอังกฤษไว้ และมีข้อ
ความในลักษณะเป็นประกาศ
หรือคำรับรองของทางการ รับ
รองในสิทธิของผู้เป็นเจ้าของ
หมาย เป็นภาษาอังกฤษว่า

(twenty Ticals)
This is the Testimony for
exchange of either of the
following names 320 halyes,
or 640 quarters, or 1280
eights, or 2560 sixteenths, or
fuang or 20 Ticals, or s 12, or
28 Rupees, can be obtained in

any one manner at Grand
Treasury Grand palace
Bangkok no.???????????

ด้านที่พิมพ์อักษรภาษาไทยของหมายราคาสูง ประทับ
พระราชลัญจกรประจำรัชกาล
ไว้เกือบเต็มพื้นที่กรอบด้านใน
นอกจากนี้ยังพิมพ์ข้อความเพื่อ
ระบุหมวดหมายเลขของหมาย
แต่ละฉบับไว้ด้วย อันเป็นลักษณะ
พิเศษของหมายราคาสูงนี้ เท่าที่
พบแล้วนั้น มีราคา ๒๐ บาท
และ ๘๐ บาท

ตามลักษณะที่ปรากฏใน
หมายทั้ง ๓ ชนิดราคานี้ กล่าว
ได้ว่า พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว คงมีพระราช
ประสงค์ให้ข้าราชการ พ่อค้า
และประชาชนโดยทั่วไป ได้ใช้
หมายเป็นเงินที่ใช้ซื้อขายสินค้า
และชำระหนี้ได้อย่างแพร่หลาย
ดังนั้นจึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ทำ
ไว้เป็นหลายชนิดราคา เพื่อให้
สะดวกแก่การใช้ โดยเฉพาะใน
หมายราคาต่ำนั้น ทรงโปรด
ให้พิมพ์ข้อความแจ้งมูลค่าของ
หมายไว้ถึง ๑๒ ภาษานั้น นอก
จากราชการไทยแล้ว ก็เพื่อที่จะ
ให้ชาวต่างประเทศที่เข้ามาพึ่ง
พระบรมราชสมภาร หรือราชการ
ในประเทศราชของไทยในขณะ
นั้น ได้ใช้ชำระหนี้กันได้อย่าง
กว้างขวางทั่วไป

ลักษณะการทำตราคุณ
รูปเงินเพื่อตามมูลค่าตัวไว้ใน
หมาย โดยกล่าวไว้ในประกาศ
ว่า เพื่อจะให้คนเสียจักษุแล
คนชราตาไม่เห็นคล้ำดูรู้สิ่งเกิด
ให้อาณาประชาราษฎรทั้งสิ้นดู
ให้รู้ทั่วกันนั้น นอกจากจะแสดง
ให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถ
และพระราชวิจารณ์ญาณอัน
กว้างไกล ที่จะให้ราษฎรทุกคน
แม้แต่ผู้ที่ยอดไม่เห็นก็สามารถ
ใช้หมายเป็นเงินชำระหนี้ได้ทั่ว
ไปแล้ว ยังเป็นวิธีการที่ใช้เพื่อ
ให้ยากต่อการปลอมแปลงอีกด้วย

ส่วนหมายราคาสูงนั้น
ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ทำขึ้นโดยมุ่งหมายที่จะใช้
ชำระหนี้สินค้าที่มีราคาสูง โดยเฉพาะ
ในด้านการค้าระหว่าง
ประเทศ ดังนั้นจึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ไว้เป็นภาษา
อังกฤษ รวมทั้งการกำหนดอัตรา
แลกเปลี่ยนเงินของไทย กับ
เหรียญดอลล์เม็กซิโกและเงินรูปี
ของอินเดียเอาไว้อีกด้วย โดยเหตุ
ที่หมายซึ่งทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้ทำขึ้นแทนเงินนั้น นับ
ว่าเป็นเงินตราอย่างใหม่ ราษฎร
ทั่วไปไม่เคยกับการใช้มาก่อน
ดังนั้นนอกจากจะประกาศเพื่อ
ให้ราษฎรทราบ เพื่อให้เกิดความ

(อ่านต่อหน้า ๒๑)